

PÅ VANDRING I ØRSTED I 1914

af Peder Gjesing

Naar jeg som 4-5 aarig gik ned i byen for at besøge mine bedsteforældre, Ane-Marie og Niels Boesen, krydsedes min vej ofte af "Distriktslægen" Doktor Frandsen, der dagligt havde sin gang fra sit hjem og sin praksis i Doktorgaarden til sygehuset. Naar han kom forbi mig, littede han paa min matroshue og sagde "God-dag Peder" Jeg lærte hurtigt selv at tage huen af. Det har kostet mig langt mere besvær at lære at undlade at tage hatten af for folk; men det er lykkedes.

Naar jeg saa kom ned i byen, var den første virksomhed, jeg kom forbi brygger Pedersens ølbryggeri. (Sygehusvej 7-9) Naar man kikkede gennem kældervinduerne kunne man se Søren Christensen rumstere dernede mellem de store bryggerkar, mens Pedersen selv var paa landtur med ølvognen. Længere omme ad gaden (Sygehusvej 3) laa Antonsmedens smedje. Her kunne man se Antons gamle mor, Else, holde heste op, mens Anton skoede. Naar man saa kom hen til "Polden"

laa min onkel, Anders Hyllesteds vognmandsforretning, hvor nu Sparekassens ejendom ligger. Paa den anden side af gaden (Sygehusvej 8) boede murermester P. Krænsen. Da han i 1917 havde faaet indlagt el, var hans første kvartalsoppgørelse paa fire kroner, hvoraf de to var maalerleje. Lidt længere henne (6) huserede skrædder Jensen. Det var en oplevelse at se ham tage maal til en habit. Han hoppede rundt som en vipstjert, var snart oppe paa tærne, snart nede paa knæ og saa rundt om det hele med en adræthed, som var utrolig hans alder taget i betragtning. Men naar habitten var syet, sad den, som den skulle. Cykelhandler Andersen (nu indkørsel til parkeringspladsen) havde travlt med at lappe. I hjørneejendommen, hvor nu Bankens bygning ligger, klippede og barberede Th. Barreth til langt hen paa lørdagaf-tenerne. Snedkermester Thorst Jensen ejede ejendommen og havde sin flotte møbelforretning der. Naar Thorst Jensen om morgenen traadte ud paa trappen paa hushjør-

net, traf det sig ofte, at manufakturhandler Edv. Hagensen overfor traadte ud paa sin trappe. Men Hagensen havde ikke tid til at snakke. Han havde travlt. "Travlt" mente Thorst "Vi to kunne mageligt rejse væk en maanedes tid. Der var aldrig en, der ville savne os". Saa var Hagensens morgenhumør ødelagt.

Min far havde for at glæde Mor købt et par kurvestole af Thorst Jensen. Mor opdagede hurtigt, at den ene havde et skævt ben. Dagen efter, da Far kom ned forbi, og Thorst Jensen, som sædvanlig stod i døren, sagde Far "den jenn af de stuel, do saall me iguer haar ed skøv bien." Snekkeren: "skidt me de. Dær kommer bageren (Rasmussen) han haa tow skøv bien. Det go lie godt".

Paa det tredje hjørne laa (og ligger) Søren Skipperes gaard. Skipper havde været i Amerika, og det satte sit præg paa hans hele liv og virke. Han byggede en kostald, der sagde sparto til alt, hvad der fandtes af kostalde i Ørsted dengang. Han var formand for byens vandværk, et hverv, han gik op i med ildhu, hvilket

ofte gav sig udslag i, at man saa ham sammen med en smedsvend rode med vandrør forskellige steder i byen.

Næst efter paa Storegade (nu kbm. Søgaard) laa min onkel, Aage Hagensen, kolonial og isenkramsforretning. Indenfor kontorvinduet kunne man ofte se hans far, Chr. Hagensen (Gammelhagensen) sidde ved skrivebordet med sit tveskæg. Naar saa den langbenede "Ajs murer" kom ridende paa sin lille hvidbrogede hest, sang Hagensen "Den bonde kommer ridende alt paa sin hvide mær mær mær."

Lige overfor boede den flotte skomager Pind og ved siden af ham fru Møller. Hun solgte legetøj og glansbilleder. Hendes lille festlige butiksvindue var det svært at komme forbi. Paa gavlen af "Bagergaarden" var bager Dreyers butiksvindue. Og saa kom P. Bødgers boghandel (Stg. 14). Her skulle man ind, naar der skulle købes tavler, grifler og senere blyanter og skriveskuffer - for ikke at tale om viskelæder. Lige overfor Jens Severinsen ud og ind af sin smedje for at sko de mange og de vanskeligste heste.

Midtbyen var dengang præget af gamle gaarde, der laa tæt sammen med smøger imellem, som det var hyggeligt at færdes i til og fra skole istedet for paa gaderne. En del af Storegade var præget af en række bindingsværkshuse "Paradiset" (11-13-15). Paa hjørnet af Storegade og Hevingsvej laa posthuset. Jeg husker, at ved

1. Verdenskrigs udbrud sommeren 1914, var der om aftenen udenfor posthuset sort af mennesker, der ville have avis og høre nyt. Overfor (nu kbm. Rasmussen) fungerede købmand Peder Laursen og fru Emma. Han havde baade Kolonial og manufaktur, og det var vanskeligt at se, hvor det ene holdt op, og det andet begyndte.

Kirkegade 1915

Han gjorde ikke meget ud af hverken sit eget eller butikkens udseende; men han stod lige saa stille og skrabede en formue sammen, saa han f.eks. kunne overtage Sandgaarden, da Anders Schou maatte give op. Han drev den i et par aar og solgte saa til præstegaardsforpagter Carsten Carstensen.

Naar det dengang var problematisk at færdes paa Storegade, hænger det sammen med, at den endte ved mejeriet. De mange mælkevogne, der dagligt skulle frem og tilbage rodede bestandig vejmaterialerne mellem hinanden. Mejeriet bestyredes af den dygtige Askholm.

Overfor mejeriet residerede dengang en af byens spidser, sognefoged og gdr. Jens Rahbeck. Han blev sognefoged efter møller Jens Skipper (Bendsvej 2), der forresten var født i Jens Rahbecks gaard.

Hvis vi nu drejede ned ad "Kirkegyde", havde vi hurtigt Teknisk Skole paa højre side og paa venstre side Chr. Bendsens korn- foderstof- og tømmerhandel, (nu Svend Pedersen), en efter den tid betydelig virksomhed. Bendsen var

alle dage en af konservatismens støttepiller. Han havde været korporal, og det bar hele hans optræden præg af. Han kommanderede sig gennem tilværelsen. Da det engang var rygtedes, at Kristian d. X. var kørt gennem byen for at besøge sin gode ven, kammerherre Krieger, Estruplund, stillede Bendsen op nede midt i byen. Da kongen kom tilbage, holdt han da ogsaa, og Bendsen fik hilst paa ham; men "Beklager meget, at tiden er saa fremrykket" sagde kongen og kørte videre. Saa hvis Bendsen havde en tale med i lommen, fik han den i hvert fald ikke holdt.

Naar man saa fortsatte op ad "Kirkegyden" forbi Maren Jensen, der solgte garn og uldtøj og slik, havnede man ved 1912-skolen. Her var det førstelærer Anders Nielsen og forskolelærerinde Dagmar Jørgensen, der prægede foretagendet. Frk. Jørgensen, der var en meget dygtig lærerinde, havde sin gamle mor, der var provstedatter, boende hos sig paa skolen, saa deres hjem hørte til i den intellektuelle top. Frk. Jørgensen fik startet et bogudlaan -

kimen til nuværende bibliotek. Nielsen var foruden at være en meget autoritativ førstelærer ogsaa organist ved kirken. Til førstelærerembedet var knyttet tilsynet med "Sejerværket" i Ørsted kirkes taarn". Det gav sig i min skoletid udslag derved, at Nielsen med visse mellemrum spurgte ud over klassen, om der var en, der kendte centralbestyrerinde, frk. Petersen. Det gjorde politibetjent Jacobsens søn, Frode. Saa hængte Nielsen sit guldur af kæden og betroede det i Frodes varetægt. Han skulle saa gaa ned paa centralen i hjørnet af vognmand Hyllesteds ejendom og bede frk. Petersen om at ringe til stationen i Allingaabro og faa opgivet den nøjagtige tid og stille uret. Naar Frode saa kom igen kastede Nielsen et blik over paa kirkeuret, der kunne ses fra skolens vinduer. Hvis det saa f.eks. var to minutter bagefter, gik der bud ned til Mads bogbinder, der boede lige neden for skolen, og som ogsaa var ringer og graver, at han skulle sætte kirkeuret to minutter frem.

Det gjorde Mads og nu

var der fod paa det hele igen.

I præstegaarden vimsede dengang provst Winther om, lille af vækst, men en personlighed af de store. Naar han stod paa prædikestolen og sagde "Gud Faders aand, kom til os ned med himlens ild Guds kærlighed. Læg paa vor tunge naadens røst, med livets ord til evig trøst", ja saa var der andagt. Han blev 1918 kaldet til præst ved Frederikskirken (Marmorkirken), og her blev Kong Kristian d. X og Dronning Alexandrine nogle af hans mest trofaste kirkegængere.

Ned ad Lillegade var det efter P. Bays og Anders Peter Knudsens gaarde paa den ene side baade det nye og det gamle missionshus og paa den anden skrædder Therkel Johnsens ejendom, der prægede billedet. I Therkels ejendom (Lillegade 20) havde der i Ørstedes storhedstid været seminarium, saa denne gamle bindingsværksbygning var - og er - omgivet af en vis nimbus

Ellers var Lillegade en

forholdsvis rolig gade. I et gammelt hus længere nede ad gaden boede gamle maler Kondrup, hvis anetavle efter sigende førte tilbage til St.St. Blicher. Paa den anden side havde vi Stolzes gartneri (nu Knudsen). Omtrent for neden (nu barber Trangbæk) boede Niels Urup. Han var rejsebud til Randers, og hans kone, Nielsine, solgte slik, saa hvis man

havde en overflødig 25-øre, var fristelsen jo stor. Paa den anden side af gartneriet (nu Vinkelvej) laa Søren Kroghs vognmandsforretning. Krogh havde den første bil i Ørsted. Det var en lang, graa, aaben vogn med gearhaandtaget udenpaa. Det vakte opsigt, naar han rykkede ud. Nok saa fornemt virkede det dog, naar han i lukket hestevogn kørte

Storegade 1926

et brudepar til og fra kirke.

Ellers var det, der prægede hovedgaden i Ørsted dengang, selvfølgelig Gæstgivergaarden (paa Ørstedsk "gaand"). Det var Carl Rasmussen, der drev baade gæstgiveri og købmandsforretning, og han var baade købmand og krøværter, saa det battede, og hans frue var en meget dygtig køkkenchef. Men da Carl Rasmussen døde, og sønnen P. Rasmussen og svigersønnen Ring overtog virksomheden, faldt den pladask.

Ved siden af (nu slagterbutik) regerede købmand Thorup. Her blev der ikke ruttet unødvendigt med ressourcerne Hushjælpen Stine trak troligt kaffemøilen med det store drivhjul og havde endda overskud til at nikke og smile venligt til de forbipasserende ude paa gaden. Thorup var meget hesteinteresseret. Der kom ikke et spand heste forbi, uden at han bemærkede det og bedømte det og vidste fra hvilken gaard i Rougsø, det kom fra. Engang om ugen kørte han landtur til Kare. Her sad folk godt i det ved deres gaarde,

og det var noget, Thorup respekterede. Overfor gæstgivergaarden var det Dr. Høeghs ejendom (nu Dahlerup) og Dideriksmedens smedje, der prægede gadebilledet. Jeg husker Diderik, der havde konstrueret en særlig plov, der stod gny om, som en krumbøjet ølding med skødeskind. Hans søn, Chr. Hansen, fik virksomheden skabt om til ogsaa at være en forretning. Hvad apotekeren dengang hed, husker jeg ikke; men mellem apoteket og vognmand Hyllesteds ejendom var der en port, hvorpaa der med store hvide bogstaver var malet "luk porten".

Da jeg havde faaet cykel og omtrent lært at køre paa den, ville jeg prøve, hvor godt det kunne gaa ned ad "tindbakken". Det gik strygende; men jeg havde ikke faaet lært at bremse, saa jeg maatte tage det store sving over "Polden", og havnede imod "luk porten", der blev lukket, som den aldrig var blevet det før. Med en bule i panden og et krøllet forhjul slæbte jeg cyklen over til Andersen, der lovede at "lave den". "Polden" var ellers præget af bager Frits Rasmussens fristende

butiksvindue og Mariane Hovedsens fedevareforretning. Imellem sig havde de bl.a. skomager Mogenssen. Da han og Clara havde sølvbryllup, marcherede hele selskabet i procession med hornmusik i spidsen op ad Storegade for at nyde middagen i Teknisk skole. Det var en festdag.

Min nærmeste nabo mod vest var Ørsted landbrugsskole. Den havde været ejet af kommunen og brugt som fattiggaard. Men da de nye sociallove kom omkring aarhundredskiftet, blev fattiggaarde heldigvis overflødige. Et konsortium overtog den med det formaal at faa oprettet en landbrugsskole. Der blev antaget en forstander, I. C. Pedersen. Men allerede i starten begik man den brøler, der førte til skolens fald. Man lod Pedersen faa skøde paa ejendommen og havde ikke nogen som helst haand i hanke med, havd der skete med den.

Pedersen fik opført en stor skolebygning med gymnastiksal og laboratorium i stueetagen og elevværelser i tagetagen. I det store stuehus var foruden forstanderbolig skolestue

og spisesal. Skolen startede 1908. Pedersen kom fra Dalum Landbrugsskole og havde ord for at være en dygtig lærer. Men om det var hans administrative evner, der ikke slog til, eller det var den kendsgerning, at skolen, da første verdenskrig kom og mange unge blev indkaldt til militærtjeneste, endnu ikke var "banket op" eller lidt af begge dele, skal jeg ikke gøre mig klog paa. Summa summarum: Det gik ikke. Pedersen solgte skolebygningen til nedbrydelse og sagde saa til min far "Nu betragter jeg kun mig selv som en ganske almindelig bondemand, Jens Gjesing." Helt almindelig naaede han nu ikke at blive, inden han gik fallit.

Imellem landbrugsskolen og sygehuset laa Jacob Skrivners mønsterlandbrug. Sygehuset var dengang (og til amtsraadet fandt det betimeligt at nedlægge det) byens og egnens bedste aktiv. Her var det brøsigt udseende men indvendigt varme menneske, Dr. Frandsen leder med Dr. Høegh som hjælper og frk. Sørine Sørensen

som baade forstanderinde og økonoma. Det er godt, at disse brave mennesker ikke er vidne til den skænd-

sel, der er overgaaet by og egn ved sygehusets nedlæggelse.

Gadeparti fra Orsted

